

Увага і
план

Робота

Аналіз /
міркування

GO-FAR: ПОСІБНИК ДЛЯ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА/ ПСИХОЛОГА

*Розроблено Центром з дослідження ФАС у Центрі аутизму Інституту Маркуса,,
Атланта, штат Джорджія, США.
За підтримки Національного інституту з питань зловживання алкоголем та
алкоголізму*

Адаптовано із:

GoFAR Therapist Manual/ Elles Taddeo, EdD; Julie A. Kable, PhD; Claire D. Coles, PhD – FAS Center at the Marcus Autism Center, Atlanta, GA, USA.

Переклад і адаптація українською мовою: Любов Остапчук, Діана Ахмеджанова, Ольга Корнійчук (ГО "Рівненський ОМНІ-центр розвитку дітей", ГО "Хмельницький ОМНІ-центр розвитку дітей")

Науковий редактор українського видання:

Ярослав Гошовський - доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Редактори:

Ірина Грановська - практичний психолог Рівненського обласного клінічного лікувально-діагностичного центру імені Віктора Поліщука

Наталія Вічалковська – кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

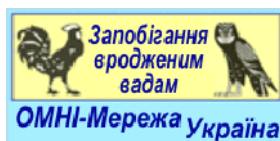
Алла Паштепа – практичний психолог ГО "Хмельницький ОМНІ-центр розвитку дітей".

Програма розвитку адаптивних навичок GoFAR буде корисною для корекційних та соціальних педагогів, дефектологів, практичних психологів, вчителів, а також батьків і опікунів дітей з ФАСП та іншими порушеннями розвитку.

Рекомендовано до видання:

Вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (наказ від 23.02.2017 р. № 45-з)

Видання програми розвитку адаптивних навичок GoFAR українською мовою здійснено за підтримки міжнародного благодійного фонду «ОМНІ- мережа для дітей»
omninetukr@gmail.com; <http://www.ibis-birthdefects.org/start/ukrainian/uabdp2.htm>

ПЕРЕДМОВА

до україномовного видання

Фетальний алкогольний спектр поєднує різні за значенням та ступенем прояву порушення у психофізичному розвитку дитини, і є однією з найпоширеніших проблем розвитку. Зокрема, вплив алкоголю у пренатальний період на плід призводить до виражених проблем регулювання збудження і концентрації уваги, а саме ці функції забезпечують розвиток мислення вищого порядку, так зване – «виконавче функціонування». Серед навичок виконавчого функціонування першою розвивається саморегуляція. Саме дефіцит цієї функції може призвести до довготривалих порушень когнітивного розвитку та поганого оволодіння адаптивними навичками.

Для покращення розвитку навичок саморегуляції та опанування необхідних побутових та соціальних навичок життєдіяльності застосовується програма GoFAR. Вона розроблена науковцями Центру з дослідження фетального алкогольного синдрому у Центрі аутизму інституту Маркуса (Атланта, штат Джорджія, США) під керівництвом Клер Коулз, Джулії А. Кейбл, Еліс Таддео. Програма враховує нейрофізіологічні особливості та стилі реагування дітей з порушеннями нейророзвитку.

GoFAR, яка є програмою партнерства «педагог – батьки – дитина», застосовує три напрямки втручання, що допомагають дитині розвинути навички саморегуляції. Перший: вчить батьків/опікунів розпізнавати різні стадії збудження дитини, правильно на них реагувати та спонукати дитину їх усвідомлювати. Другий: програма пропонує різні методи для засвоєння дитиною навичок саморегуляції. Третій: вчить дитину самостійно керувати збудженням і усвідомлювати власні процеси мислення під час навчання. Батьки вчать, як правильно зміцнювати і підтримувати розвиток навичок саморегуляції своєї дитини, а дитина вивчає метакогнітивну стратегію «УРА», яка допомагає здійснювати моніторинг власних процесів мислення. Така стратегія навчає дитину відповідати на питання «Що я збираюся робити і чому?», «Як я збираюся це зробити?», «Що я зробив і чи зробив я те, що планував?». Вона допомагає дитині встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, а отже розвиває мислення та метапізнання. Це відбувається в рамках занять з засвоєння елементарних побутових та соціальних вмінь та навичок.

Програма GoFAR є розвивальним партнером програми MILE (спрямованої на засвоєння і розвиток математичних знань та навичок), і вирішує, в першу чергу, розвиток адаптивних навичок. Цікавим елементом програми, що відповідає запитам сьогодення, є комп'ютерна гра, побудована на основі стратегії «УРА».

Це видання є перекладеною з англійської і адаптованою українською версією програми GoFAR. Висловлюємо вдячність авторам програми за надану можливість здійснити переклад даної програми та її адаптацію для використання в Україні.

Галина Опанасюк – завідувачка центру практичної психології і соціальної роботи управління освіти Рівненського міськвиконкому.

Наталія Зимак-Закутня – завідувачка медико-генетичної консультації Хмельницького міського перинатального центру.

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА/МЕТА ПОСІБНИКА	4
ЩО ТАКЕ GoFAR©?	4
УРА: УВАГА І ПЛАН	5
УРА: РОБОТА	5
УРА: АНАЛІЗ/МІРКУВАННЯ	5
СТРУКТУРА ТА НАПОВНЕННЯ КОРЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ	7
СЕАНСИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРИ GOFAR З ДІТЬМИ	7
ЗАНЯТТЯ GOFAR ДЛЯ БАТЬКІВ	7
ЗАНЯТТЯ 1	8
ЗАНЯТТЯ 2	8
ЗАНЯТТЯ 3	9
ЗАНЯТТЯ 4	9
ЗАНЯТТЯ 5	9
ЗАНЯТТЯ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПОВЕДІНКОВОЇ ТЕРАПІЇ ПО ПРОГРАМІ GoFAR	10
ПОЧАТКОВА ФАЗА	11
ФАЗА ДІЯЛЬНОСТІ ДИТИНИ: РЕАЛІЗАЦІЯ УРА	11
ФАЗА ЗАВЕРШЕННЯ ЗАНЯТТЯ	12
ДОКУМЕНТУВАННЯ ХОДУ ЗАНЯТЬ З ФПТ	12
ЩОТИЖНЕВИЙ КОНТРОЛЬ / КОНСИЛІУМ СПЕЦІАЛІСТІВ	13
ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ПРОВЕДЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ КОРЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ З ДИТИНОЮ ПО ПРОГРАМІ GOFAR	14
ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЇ УРА НА ЗАНЯТТЯХ З ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПОВЕДІНКОВОЇ ТЕРАПІЇ (ФПТ)	14
УВАГА І ПЛАН ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ ФПТ	14
ФАЗА "РОБОТА" ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З ФПТ	15
ФАЗА "АНАЛІЗ/МІРКУВАННЯ" ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З ФПТ	16
МЕТОДИ РОБОТИ З ДИТИНОЮ	18
ВИКОРИСТАННЯ ТАЙМЕРА	18
ВИКОРИСТАННЯ ГОЛОСУ	19
ВИКОРИСТАННЯ МОВЛЕННЯ	20
ВИКОРИСТАННЯ МІМІКИ	20
ІГНОРУВАННЯ ПОВЕДІНКИ	21
ЛІЧИЛЬНИК ЕНЕРГІЇ	21
ВИКОРИСТАННЯ ПОХВАЛИ	21
ДОДАТКОВА ОРГАНІЗАЦІЙНА ДОПОМОГА	22
ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПЕДАГОГА	22
ДОДАТКИ	26

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА/МЕТА ПОСІБНИКА

Посібник призначений для корекційних педагогів/психологів, які використовують програму корекції УРА. Посібник містить короткий виклад цілей кожного заняття, роль корекційних педагогів/психологів, членів сім'ї у ньому, стандартну методику занять, яку слід використовувати під час втручання. Ця програма була створена для дітей, які мають неврологічні відхилення внаслідок пренатального впливу алкоголю. Програма призначена для покращення саморегуляції цих дітей шляхом навчання батьків стратегії, яку вони можуть використовувати, щоб полегшити своїй дитині здобуття навичок саморегуляції. Крім того ця програма має на меті навчити дітей застосовувати мета-когнітивний підхід до вирішення задач, який має назву УРА і спрямований на розвиток глибшого усвідомлення та контролю над власним процесом мислення. Батьки приймають активну участь в процесі заняття. Їх інструктують щодо основних принципів соціального навчання, регуляції збудження, як контролювати збудження та стратегії підтримки позитивного саморегулювання. Частина програми включає в себе освоєння дітьми різних шляхів вирішення проблем за допомогою веселої інтерактивної відеогри. Зрештою, батькам і дитині надається можливість застосувати свої знання на заняттях функціонально-поведінкової терапії, які навчають основним життєвим навичкам.

На початку посібника знаходиться короткий опис методики викладання програми GoFAR©, зміст і структура різних занять з корекційним педагогом/психологом та правила ведення документації, яких вам потрібно буде дотримуватися. Крім того у посібнику даються рекомендації як реалізувати стратегію УРА, як працювати з дітьми з порушеннями зі спектру ФАС, а також інструкції щодо інтерактивного навчання, методики викладання для підвищення якості втручання.

ЩО TAKE GoFAR©?

Мета програми GoFAR©, – розвинути та навчити дітей засвоювати адаптивні навички. Програма призначена і для батьків, і для дітей. Батьки вчать як правильно зміцнювати і підтримувати розвиток навичок саморегуляції своєї дитини. Дитина вивчає, так-звану, метакогнітивну стратегію УРА, яка допоможе здійснювати моніторинг власних процесів мислення. УРА розшифровується так: **У**вага і **п**лан – **Р**обота --- **А**наліз/міркування. Стратегія навчає дитину відповідати на питання: “Що я збираюся робити і чому?”, “Як я збираюся це зробити?”, “Що я зробив і чи зробив я те, що планував?” Такий тип міркування і концентрації уваги допомагає дитині провести зв'язок між подіями і розвиває пізнання (навички мислення) та метапізнання (усвідомлення власного процесу мислення).

Застосовувати стратегію УРА діти вчать безпосередньо за допомогою комп'ютерної гри, батьки – на індивідуальних заняттях для батьків, а навчання в парі батьки-дитина відбувається на заняттях з функціонально-поведінкової терапії.

УРА: УВАГА І ПЛАН

У частині “Увага і план” дитині допомагають зосередити увагу на роботі, яку необхідно зробити, і скласти план роботи над завданням, поставленим на занятті. Фаза “Увага і план” значно допомагає дітям, так як сприяє зосередженню уваги на завданні, надає відчуття контролю і залучення в процес та підтримує розвиток комплексного планування. Складання плану включає такі пункти:

- Визначити задачу або мету
- Вирішити що робити в першу чергу, в другу, в останню
- Уявити і передбачити дії
- Висловити особисті наміри та інтереси
- Перетворити наміри в цілі
- Подумати
- Робити відповідні зміни

УРА: РОБОТА

Під час фази УРА “Робота” дитина займається запланованою діяльністю. Вона бере участь у цій діяльності і робить це з певною метою. За цей час діти розвивають важливу інтелектуальну, а також соціальну і емоційну сфери, мовленнєві та фізичні навички. Виконання цієї діяльності допомагає дітям спиратися на знання під час роботи, а дорослим допомагає спостерігати, вивчати та підтримувати дітей у їх грі/роботі. Крім того, така діяльність допомагає дитині розвивати словниковий запас та розуміння ситуації. Під час фази “Робота” корекційний педагог/психолог також повністю використовує стратегію УРА. Іншими словами, поки дитина зайнята діяльністю, корекційний педагог/психолог заохочує дитину планувати і міркувати під час завдання. Це робиться за допомогою питань типу: “Що тобі потрібно робити далі?” і “Скажи, чому ти зробив це?”.

УРА: АНАЛІЗ/МІРКУВАННЯ

Фаза “Аналіз/міркування” – це частина процесу, коли дитина обмірковує свою діяльність і оцінює, що допомогло виконати завдання, а що не сприяло цьому. Під час цієї частини заняття дитина згадує і розмірковує про свої дії та знання, які отримала, про плани, дії та результати і про те, як вони пов’язані між собою (прослідковує зв’язки між подіями), говорить про здобуті знання. Процес аналізу і міркування або згадування дає дитині багато переваг, а саме:

- Допомагає дитині створити і обговорити уявні образи
- Допомагає дитині розширити мислення за межі теперішнього часу

- Збільшує здатність дитини говорити про події, що вже відбулися
- Посилює розуміння завершеної діяльності
- Зміцнює пам'ять
- Допомагає здобути/поповнити знання під час роботи
- Створює усвідомлення власних процесів мислення
- Допомагає дорослим спостерігати, вивчати, підтримувати дітей під час гри.

СТРУКТУРА ТА НАПОВНЕННЯ КОРЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

СЕАНСИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРИ GOFAR З ДІТЬМИ

Діти проходять комп'ютерне навчання УРА-підходу до вирішення задач. Навчання поділяється на п'ять 50-хвилинних занять. Корекційний педагог/психолог або асистент під наглядом корекційного педагога/психолога відповідає за налаштування гри до приходу дитини. Дитина повинна мати змогу розпочинати грати відразу, як зайде в навчальну кімнату. Інструкцію до гри закладено у самій програмі. Роль корекційного педагога/психолога чи його асистента полягає в висловленні похвали і позитивного заохочення дитини під час гри. Якщо дитині стає нецікаво грати в гру, то її потрібно заохотити продовжувати грати до завершення заняття. Корекційний педагог/психолог (або його асистент) відповідає за реєстрацію всієї тривалості активної гри з зазначенням точного часу та записами всіх проблем, які виникали під час заняття. Корекційний педагог/психолог чи асистент також записує рівень гри, з якого дитина починає грати і яким завершує кожне ігрове заняття. Для ведення записів у кінці посібника надається *бланк спостереження за комп'ютеризованим заняттям*. Після завершення заняття дитині пропонується вибрати один заохочувальний приз із призової коробки. Повернувшись до батьків/опікунів, корекційний педагог/психолог чи асистент інформує їх у які саме ігрові модулі грала дитина. Дитину заохочують розповісти батькам/опікунам про те, що вона вивчила під час гри.

На перших двох заняттях дитині пояснюють правила гри згідно стратегії УРА перед тим, як вона почне грати. Під час 3-5 заняття це робиться за потреби, щоб не набридати дитині.

ЗАНЯТТЯ GOFAR ДЛЯ БАТЬКІВ

До початку індивідуальних занять з батьками/опікунами та дітьми обов'язковою умовою є загальна лекція про проблему дитини на основі посібника «Розуміння ФАСП та підтримка дітей з ФАСП».

Надалі, у той час, як дитина грає на комп'ютері, сім'я/опікуни також відвідують п'ять індивідуальних 50-хвилинних занять. Лист батьківського контролю для кожного заняття поданий в розділі «Додатки». У цьому листі корекційний педагог/психолог записує хід подачі матеріалу з посібника GOFAR для батьків та оцінює рівень виконання батьками/опікунами цілей заняття. Заняття з батьками/опікунами мають дуже структурований формат, і корекційному педагогу/психологу потрібно неухильно утримувати фокус заняття на вивченні необхідного матеріалу. Хоча будувати і підтримувати хороші взаємостосунки дуже важливо, першочергово необхідно надати сім'ї усю інформацію, яка потрібна для ефективної роботи над проблемними моментами у поведінці дитини. Загальне обговорення дитини і сім'ї потрібно обмежити до кількох хвилин на початку заняття. Додаткові спроби батьків/опікунів відійти від мети заняття необхідно м'яко відхиляти. Дотримуватися заданого курсу батькам/опікунам можуть допомогти нагадування щодо кількості інформації, яку необхідно вивчити. Якщо у батьків присутні інші серйозні проблеми зі сфери психічного здоров'я чи обмеження, які перешкоджають успішному корекційному втручання, такі випадки можуть потребувати додаткової допомоги. Слід намагатися визначити, яка підтримка

потрібна батькам, щоб успішно працювати з дитиною. За необхідності така підтримка може включати направлення у заклади психічного здоров'я населення для отримання психіатричної допомоги.

Копії з Посібника GoFAR для навчання батьків слід роздавати не всі одразу, а поступово: кожен розділ на початку відповідного заняття. Так роблять для того, щоб попередити незручності у разі, коли батьки/опікуни забувають посібник. Батьків/опікунів просять приносити папку з отриманими матеріалами на кожне заняття для того, щоб було можливо, за потреби, повторити пройдений матеріал і перевірити домашнє завдання.

Працюючи з батьками/опікунами над матеріалами підручника, корекційний педагог/психолог обговорює кожен розділ і надає детальні пояснення, а не просто читає посібник батькам. Якщо батьки не можуть читати посібник самостійно, корекційному педагогу/психологу необхідно організувати додатковий час, щоб зробити це разом з батьками.

ЗАНЯТТЯ 1

Під час першого заняття корекційний педагог/психолог роз'яснює матеріали Заняття 1 з Посібника GoFAR для навчання батьків. Перше заняття дуже насичене за своїм змістом і не передбачає часу для поширених обговорень конкретної дитини. Важливо попередити батьків/опікунів про це і запевнити їх, що наступні заняття дозволять більш детального обговорити конкретні випадки. Крім того, на першому занятті корекційний педагог/психолог пояснює батькам/опікунам імовірні причини збудження дитини та способи її заспокоєння і дає відповідні таблиці для заповнення.

Батьки/опікуни також отримують *Перелік завдань для занять з функціонально-поведінкової терапії*. У цьому переліку батьків/опікунів просять вказати, які основні життєві навички, вони хочуть, щоб отримала їхня дитина в процесі навчання. Пункти, обрані ними з цього переліку, використовуються для складання плану корекції і цілей занять з функціонально-поведінкової терапії. Батьків/опікунів просять заповнити цей бланк і принести його на наступне заняття.

ЗАНЯТТЯ 2

На початку другого заняття корекційний педагог/психолог разом з сім'єю/опікунами перевіряє домашнє завдання з попереднього заняття. Крім того, батькам/опікунам надається можливість поставити питання, які в них виникли стосовно матеріалу попереднього заняття. Дуже важливо, щоб батьки/опікуни розуміли основні поняття, які розглядалися на першому занятті. Тому, в разі потреби, корекційний педагог/психолог може виділити додатковий час для їх повторення. Матеріал другого заняття не передбачає достатніх можливостей для роз'яснення цих понять.

Під час другого заняття корекційний педагог/психолог ознайомлює батьків/опікунів зі змістом другого заняття Посібника GoFAR для навчання батьків, заохочуючи їх до активного обговорення матеріалів цього розділу.

Батьків/опікунів просять заповнити *таблиці*, де вказуються можливі засоби підкріплення поведінки і методи покарання їхньої дитини та результати ігнорування проблемної поведінки. Якщо є достатньо часу, корекційний педагог/психолог може допомогти батькам/опікунам заповнити по одному пункту з

кожної таблиці. Батьки/опікуни повинні заповнити решту вдома і принести на наступне заняття.

ЗАНЯТТЯ 3

Корекційний педагог/психолог разом з сім'єю/опікунами перевіряє домашнє завдання з другого заняття, а також відповідає на запитання батьків/опікунів щодо вивченого на попередніх заняттях. Потім корекційний педагог/психолог ознайомлює батьків/опікунів зі змістом третього заняття з Посібника GoFAR для навчання батьків. Матеріал обговорюють з батьками/опікунами в контексті їхньої дитини. Корекційний педагог/психолог розповідає батькам/опікунам про можливості корекційної гри і заохочує їх гратися таким чином з дитиною протягом усього наступного тижня, що є частиною домашнього завдання. Корекційний педагог/психолог дає батькам/опікунам бланки, де фіксується день і час кожної гри.

ЗАНЯТТЯ 4

Корекційний педагог/психолог разом з сім'єю/опікунами перевіряє домашнє завдання з третього заняття і відповідає на питання батьків/опікунів, пов'язані з попередніми заняттями. Протягом четвертого заняття корекційний педагог/психолог ознайомлює батьків/опікунів зі змістом даного заняття з Посібника GoFAR для навчання батьків і проводить інтерактивне опитування батьків стосовно матеріалу. Корекційний педагог/психолог також обговорює з батьками/опікунами *Бланк визначення проблематичної поведінки та Бланк аналізу завдання*.

ЗАНЯТТЯ 5

Корекційний педагог/психолог відповідає на питання батьків/опікунів стосовно змісту попередніх занять і ознайомлює їх з матеріалами заняття 5 Посібника GoFAR для навчання батьків. Основна частина заняття будується довкола описаного батьками у *Бланку визначення проблематичної поведінки та у Бланку аналізу завдання*. Корекційний педагог/психолог також обговорює майбутні заняття з функціонально-поведінкової терапії. В ході обговорення виявляються межі даної програми втручання та присутність/відсутність потреби у психіатричній допомозі для дитини чи батьків.

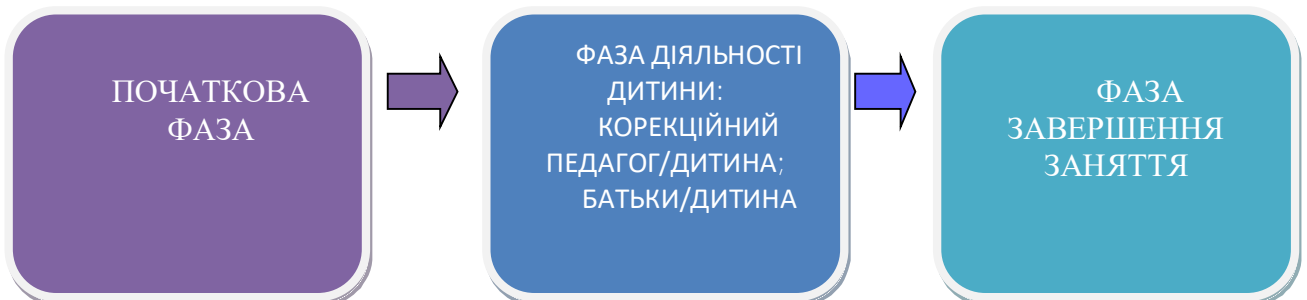
ЗАНЯТТЯ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПОВЕДІНКОВОЇ ТЕРАПІЇ ПО ПРОГРАМІ GoFAR

На заняттях з функціонально-поведінкової терапії присутня дитина, мама/тато/опікун та корекційний педагог/психолог. На початку заняття корекційний педагог/психолог веде роботу з дитиною. Мама спостерігає за процесом роботи. Після успішного завершення поставленого завдання, маму разом з дитиною просять повторно виконати це завдання на занятті. В основному корекційний педагог/психолог при цьому виступає в ролі спостерігача, але за потреби може надавати вербальні підказки, щоб допомогти парі мама-дитина, виконати завдання.

Корекційний педагог/психолог відповідальний за індивідуальний підбір завдань для функціонально-поведінкової терапії з наявного переліку. Під час підбору завдань корекційний педагог/психолог повинен спиратися на свої знання про дитину та сім'ю та варіанти, обрані батьками, у *Переліку завдань для занять з функціонально-поведінкової терапії*. На всі п'ять занять складається письмовий корекційний план (*Корекційний план для занять з функціонально-поведінкової терапії*) з конкретно поставленими цілями. Корекційний педагог/психолог буде слідкувати за прогресом у виконанні цих завдань і вирішувати, чи існує потреба вносити зміни, базуючись на успіхах дитини після кожного заняття. Успіх визначається як опанування поставленого завдання, і робота над подальшими корекційними цілями не може проводитися, доки не опановано попередні.

Корекційний педагог/психолог відповідає за підготовку матеріалів для кожного заняття. Це включає підготовку кабінету для конкретного завдання, поставленого на даному занятті з ФПТ (функціонально-поведінкової терапії). Перелік необхідних матеріалів міститься в навчальному плані, окремо на кожне заняття. Корекційний педагог/психолог відповідає за детальне ознайомлення з цілями заняття, підготовку матеріалів для проведення заняття, та внесення індивідуальних змін, якщо це необхідно для дитини. Щоб уникнути читання листа під час заняття, корекційному педагогу/психологу необхідно ретельно перечитати цілі даного заняття з ФПТ та вільно орієнтуватися у необхідних питаннях.

Заняття складається з трьох фаз: 1) початкова зустріч з батьками та дитиною, 2) фаза діяльності дитини, 3) завершення заняття з батьками та дитиною. Робочий час дитини, крім того, ділиться на час, коли дитина працює з корекційним педагогом/психологом і коли батьки працюють з дитиною.

ПОЧАТКОВА ФАЗА

На першому занятті у цій фазі корекційний педагог/психолог обговорює процедуру занять. На наступних заняттях протягом початкової фази корекційний педагог/психолог разом з мамою/татом/опікуном та дитиною перевіряє щотижневе домашнє завдання і коротко ознайомлює з планом на поточне заняття. Дитина є активним учасником цього процесу, тому її слід спонукати (якщо є необхідність, шляхом підказок) описувати те, чим вона займалася. Ця частина заняття має тривати 10-15 хвилин.

ФАЗА ДІЯЛЬНОСТІ ДИТИНИ: РЕАЛІЗАЦІЯ УРА

Під час заняття на "Фазі діяльності дитини" корекційний педагог/психолог спочатку складає з дитиною план виконання завдання. Далі корекційний педагог/психолог з дитиною виконують завдання, а тоді аналізують отримані результати. Після того корекційний педагог/психолог пропонує мамі/татові/опікунові та дитині спробувати разом виконати це завдання. Мама та дитина обговорюють план та будь-які зміни, внесені під час першого виконання завдання, виконують завдання і аналізують результати. Обидва рази – і коли з дитиною працює корекційний педагог/психолог, і коли з дитиною працює мама – виконується повний цикл «Увага і план – Робота – Аналіз/міркування». Ця частина заняття триває приблизно 30-35 хвилин.

УВАГА І ПЛАН

Під час фази діяльності дитини початковий план корекційний педагог/психолог з дитиною складають на бланку «Наш план на сьогодні». Пункт «Завдання» та поведінкові/навчальні цілі заповнюються корекційним педагогом/психологом до приходу дитини. Потім корекційний педагог/психолог обговорює завдання з дитиною і складає план його виконання, активно залучаючи до процесу дитину. Маму/тата/опікуна заохочують користуватися цим бланком за потреби під час своєї роботи з дитиною на занятті, але від них не вимагається скласти новий «план на сьогодні». На першому занятті з дитиною обговорюється процедура роботи за стратегією УРА. На наступних заняттях картки УРА обговорюються на початку у скороченому варіанті. Таким чином відразу окреслюється структура заняття, і дитина розуміє, що буде відбуватися на занятті. Змога передбачити, що відбуватиметься, дуже допомагає дітям, які не вміють проводити зв'язки між подіями, і почувають, що все просто «стається» за межами їхнього контролю. Під час частини «батьки-дитина», вони лише проглядають план та, в разі необхідності, звертаються до нього і карток. До плану можна вносити зміни, якщо виникне така потреба, спираючись на початкову реалізацію плану в парі «корекційний педагог/психолог-дитина».

РОБОТА

Під час частини "Робота" дитина повинна контролювати виконання завдання. Корекційний педагог/психолог за допомогою інтерактивного діалогу та питань

звертає увагу дитини на важливі моменти в ході роботи. Корекційний педагог/психолог також може спонукати дитину звертатися до плану, якщо дитина заплуталася, або відхилилася від плану. Корекційний педагог/психолог, на основі метакогнітивного підходу, обов'язково хвалить старання дитини та її поведінку там, де це є доречним. Під час частини «батьки-дитина», батькам рекомендують скористатися цією ж стратегією, щоб допомогти дитині з виконанням завдання.

АНАЛІЗ/МІРКУВАННЯ

Протягом фази "Аналіз/міркування" корекційний педагог/психолог і батьки заохочують дитину обговорювати пророблене на занятті стосовно складеного плану. Дитина повинна обговорити, що було дієвим, а що не сприяло виконанню завдання. На помилки не можна реагувати негативно, на їх основі формуються ідеї альтернативних стратегій чи методів розв'язання проблем для завершення завдання. Корекційний педагог/психолог повинен уникати закритих запитань, оскільки метою аналізу є змусити дитину провести уявні зв'язки між ситуаціями, що виникали в ході виконання завдання. Спочатку цей процес може бути складним, оскільки часто діти не мають попереднього досвіду міркувати про минулі події чи заняття в такий спосіб. Корекційний педагог/психолог повинен хвалити дитину за старання під час процесу міркування.

ФАЗА ЗАВЕРШЕННЯ ЗАНЯТТЯ

В кінці заняття корекційний педагог/психолог разом з батьками та дитиною заповнюють *бланк «Підсумковий аналіз заняття»*, який знаходиться в Додатку. Цей етап повинен включати обговорення початкових цілей та оцінку виконаного під час заняття. На кожен пункт з перелічених на бланку дитина обирає наклейку з представленого набору. Дитину заохочують брати якомога активнішу участь у цій фазі заняття. Дуже важливо, щоб *бланк підсумкового аналізу* слугував саме для аналізу/міркування. Може здатися, що його варто розглядати як листок, де виставляються оцінки за хорошу поведінку, оскільки тут присутні наклейки. Але це зовсім не так. Він призначений лише для того, щоб допомогти дитині згадати та обміркувати те, що було зроблено, спонукати її встановити причинно-наслідкові зв'язки та покращити короткотривалу пам'ять. Після заповнення *бланку «Підсумковий аналіз заняття»* корекційний педагог/психолог разом з батьками та дитиною повинен розібрати домашнє завдання. Корекційний педагог/психолог допомагає сім'ї обговорити будь-які перешкоди, труднощі чи необхідні зміни та допоміжні засоби для того, щоб пара «батьки-дитина», могла успішно виконати завдання вдома. Фаза завершення заняття має тривати приблизно 10-15 хвилин.

ДОКУМЕНТУВАННЯ ХОДУ ЗАНЯТЬ З ФПТ

Для документації ходу занять з ФПТ застосовується *бланк «Заняття з ФПТ: контрольний лист – Заняття»*. Форма цього бланку дозволяє записати, що було реалізовано ефективно, а що необхідно повторити, тобто на що варто ще раз звернути увагу при складанні цілей на наступне заняття. Важливо, щоб ця таблиця

заповнювалася відразу після завершення заняття, коли хід заняття ще свіжий у пам'яті. Крім того в Додатку є *бланк для документації телефонних звернень*, в якому записуються контакти з кожною сім'єю поза заняттями.

ЩОТИЖНЕВИЙ КОНТРОЛЬ / КОНСИЛІУМ СПЕЦІАЛІСТІВ

Щотижня проводиться консиліум або ж контроль за участю усіх залучених спеціалістів. По кожній дитині складається звіт, у який вноситься інформація про відвідування занять, індивідуальний прогрес та дотримання усіх процедур в рамках втручання. Визначаються бар'єри, що можуть перешкоджати успішному втручання. Розробляються стратегії забезпечення додаткової підтримки, необхідної для досягнення корекційної мети. За потреби проводиться робота з сім'єю.

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ПРОВЕДЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ КОРЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ З ДИТИНОЮ ПО ПРОГРАМІ GOFAR

ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЇ УРА НА ЗАНЯТТЯХ З ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПОВЕДІНКОВОЇ ТЕРАПІЇ (ФПТ)

Під час п'яти занять, протягом яких дитина грає в комп'ютерну гру GoFAR, вона вчиться складати план та міркувати над виконаною діяльністю з погляду її відповідності плану. Кожне заняття з ФПТ буде починатися зі складання плану виконання завдання і завершуватиметься аналізом виконаної роботи. Тим не менше, під час заняття з ФПТ від дитини очікується ширше застосування плану та міркування; коли дитина виконує завдання, корекційний педагог/психолог спонукає дитину думати наперед про наступну дію, та міркувати над тим, що вона робить під час виконання дії. Метою цього є покращити усвідомлення дитиною того, що вона думає і робить в даний момент. Адже лише коли людина усвідомлює власні дії, вона може контролювати чи міняти поведінку.

УВАГА І ПЛАН ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ ФПТ

Під час фази "Увага і план" дитині допомагають зосередити увагу на роботі, яку потрібно виконати, і сформулювати план своєї діяльності. У багатьох дітей з порушеннями нейророзвитку складається відчуття, що речі просто стаються, і вони не мають ніякого контролю над ними. Це викликає зневіру у власних силах і може бути причиною небажаної поведінки. Фаза "Увага і план" дає можливість дитині зробити свій внесок у процес вияснення того, що буде робитися на занятті.

Фаза "Увага і план" має дуже позитивний ефект на дітей, так як допомагає сконцентрувати увагу на завданні, надає відчуття контролю, сприяє залученню до процесу і стимулює розвиток дедалі комплекснішого планування.

В рамках діяльності, обраної корекційним педагогом/психологом, дитині надається вибір при складанні плану, наприклад, що потрібно зробити в першу чергу або, які іграшки використати для виконання завдання. Корекційний педагог/психолог повинен бути дуже обережним з тим, який вибір він пропонує, і має бути готовим "змиритися" із вибором, що зробила дитина. Це означає, що вибір робиться «по-чесному», тобто дитина насправді буде виконувати завдання тим способом, яким обрала. Тому вибір ніколи не може бути відкритим, на зразок "Що б ти хотів/ла зробити?". Натомість, при складанні плану, наприклад, для завдання "застелити ліжко", дитина може вибирати, яку ляльку взяти, куди поставити іграшкове ліжечко, що лялька буде робити спершу.

Щоб план було простіше будувати, корекційний педагог/психолог разом з дитиною заповнюють *таблицю "Наш план на сьогодні"*. Дитину заохочують озвучити план або частину його, тому що це створює модель застосування мета-організаційного мислення.

Щоб фаза "Аналіз/міркування" завжди узгоджувалася з попередньо складеним планом, корекційний педагог/психолог заповнює *бланк "Підсумковий аналіз"*

заняття” безпосередньо під час складання плану. Цей бланк далі використовується в кінці заняття для того, щоб пригадати та обміркувати його хід.

Кроки виконання фази “Увага та план”:

- Визначити існуючу задачу
- Поставити ціль
- Уявити і передбачити дії
- Вибрати іграшки для виконання завдання
- Заповнити Таблицю “Наш план на сьогодні”
- Заповнити Таблицю “Аналіз – Міркування”

ФАЗА “РОБОТА” ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З ФПТ

Під час фази “Робота” стратегії УРА, дитина та корекційний педагог/психолог виконують завдання, слідуючи складеному плану. Навіть при тому, що дитина грається іграшками, потрібно пам’ятати, що це не просто заняття з ігрової терапії. Корекційний педагог/психолог активно бере участь у діяльності і, там, де необхідно, спрямовує і направляє дитину за допомогою питань та підказок. Під час цієї фази в дитини розвивається важлива поведінкова, інтелектуальна, а також соціальна та емоційна сфери, збільшується словниковий запас, покращуються фізичні навички.

Мета питань та підказок під час фази “Робота” – сконцентрувати увагу дитини на завданні, розвинути метакогнітивне розуміння поведінки та мислення, а також сприяти засвоєнню та виправленню поведінки і збагаченню словникового запасу дитини у ситуаціях, які обігруються під час заняття. Тобто ціллю питань, що їх ставить корекційний педагог/психолог, є спонукати дитину описувати, що вона робить, як вона це робить і чому.

Важливі аспекти Фази “Робота”

- Виконати план
- Ставити запитання Що? Як? Чому?
- За допомогою підказок і прикладів сформулювати відповідний словниковий запас
- Спонукати до правильної поведінки
- За допомогою питань і підказок розвивати розуміння дитиною власної поведінки і мислення

ФАЗА “АНАЛІЗ/МІРКУВАННЯ” ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З ФПТ

Фаза “Аналіз/Міркування” настає в кінці повного заняття з ФПТ, тобто коли завершені частини «дитина-корекційний педагог/психолог» та «дитина-батьки». Навіть якщо міркування постійно заохочується в ході всього заняття, проведення фази “Аналіз/Міркування” в кінці заняття надає додаткові переваги, адже розвиває вміння дитини згадувати минулі події та те, як вони взаємопов’язані. Під час цієї фази дитина згадує та обмірковує події, здобутий досвід, аналізує план, дії та отримані результати, а також те, як вони пов’язані (проводить зв’язки між подіями), говорить про здобутий досвід. Для того, щоб фаза “Аналіз/Міркування” була прив’язана до плану, складеного на початку заняття, використовують бланк “Підсумковий аналіз заняття”. Як було зазначено вище, терапевт заповнює цей бланк на початку заняття під час складання плану, щоб показати, що “планування” тісно пов’язане з “міркуванням”.

Під час фази “Аналіз/Міркування” також необхідно обговорити початкові цілі та оцінити те, що було зроблено під час заняття. Дитину заохочують брати якнайактивнішу участь у цій фазі процесу. На кожне запитання у «Підсумковому аналізі заняття» типу: “Чи я...?”, дитина, найімовірніше, відповідь “так”. Безумовно, це не є вичерпною відповіддю, тому корекційному педагогу/психологу необхідно, застосовуючи підказки, змодельовати те, що очікується від дитини. Тобто корекційний педагог/психолог підтверджує дитині, що вона справді виконала завдання, про яке йдеться, але має навести приклад коли/як відбулася ця конкретна дія під час заняття. Правила підказок залишаються незмінними, то ж перше питання завжди має бути далекою підказкою, скажімо, «наведи приклад». На початку роботи з дитиною корекційному педагогу/психологу часто доводиться вдаватися до дуже близьких підказок, таких як, наприклад: «Коли ти казав Біллі накрити на стіл, я бачив/ла, як ти..... А що ти робив/ла після того?» Після того, як дитина відповіла, на листок підсумкового аналізу наклеюється стікер. Пам’ятайте, що листок підсумкового аналізу заняття в жодному разі не є місцем, куди клеються стікери за хорошу поведінку. Призові стікери даються за вербальну відповідь дитини з точним описом виконання озвученого завдання – і зовсім немає значення, наскільки близьку підказку потрібно було застосувати, щоб отримати від дитини потрібну відповідь.

Переваги процесу міркування, або ж аналізу виконаного, для дитини:

- Допомагає дитині сформуванню і обговорити уявні образи
- Вчить дитину думати за межами теперішнього часу
- Збільшує здатність дитини говорити про минулі події
- Посилює розуміння завершеної діяльності
- Покращує пам’ять

Останнім кроком фази “Аналіз/Міркування” є попросити дитину показати мамі/татові/опікунові бланк підсумкового аналізу заняття і ще раз розповісти

своїми словами, за що вона отримала наклейки. Це зміцнює пам'ять і покращує здатність дитини говорити про минулі події. Цей крок обов'язково проводиться, не зважаючи на те, що мама/тато/опікун були присутні протягом всього процесу. Для дитини це можливість похвалитися своїми успіхами.

Кроки фази Аналіз/Міркування:

- На основі листка «Підсумковий аналіз заняття» обговоріть з дитиною те, що відбувалося під час заняття
- Під час обговорення слід проаналізувати те, що було дієвим в ході виконання завдання, а що ні
- Кожен раз, коли дитина відповідає на питання "так", просіть її навести приклад
- Наклейте стікер на листок після того, як дитина надала точне обґрунтування відповіді
- Дитина ще раз обговорює своїми словами «Підсумковий аналіз заняття» з мамою/татом/опікуном

МЕТОДИ РОБОТИ З ДИТИНОЮ

Значні зусилля спрямовуються на попередження проблем, пов'язаних з поведінкою та рівнем збудження. Досягнути цього можна розуміючи і вмюючи помічати антецеденти. (Антецеденти – це оточення, події, поведінка, які виникають перед проблемною поведінкою і можуть її спровокувати). Багато програм корекції поведінки фокусуються на поведінці та наслідках, а не на антецедентах. Дослідження показують, що набагато ефективнішим способом зміни поведінки є контроль оточення, я якому відбувається ця поведінка, і робота над попередженням негативної поведінки.

Корекційний педагог/психолог значно успішніше зможе не допустити виникнення провокуючих факторів та, відповідно, негативної поведінки, якщо буде позитивним і оптимістичним під час заняття та матиме позитивні очікування від дитини. Далі ми обговоримо методи конструктивної підтримки для успішного проведення корекційних занять.

Під час роботи з дитиною корекційний педагог/психолог завжди повинен стежити, чи дитина не проявляє ознак фрустрації та надто сильного чи надто малого збудження, що може призвести до небажаної поведінки. Ознаками таких станів може бути те, що дитина крутиться, ніє, кладе голову на стіл, дивиться в порожнечу, відмовляється сидіти в кріслі. Побачивши подібні прояви, необхідно внести зміни у поточну діяльність, щоб розірвати ланцюг і відволікти дитину.

Нижче описуються інструменти та поради, які стануть в нагоді для регуляції поведінки дитини та для допомоги дитині у навчанні саморегуляції. Вони в значній мірі стосуються правильної організації довколишнього середовища для того, щоб запобігти виникненню негативної поведінки.

ВИКОРИСТАННЯ ТАЙМЕРА

Маленькі діти не відчують плин часу, а в старших дітей із затримкою нервово-психічного розвитку цей навик може бути ще не розвинений. Тому, якщо завдання видасться неприємним, дитині буде здаватися, що воно триває безкінечно і дитина може реагувати на нього небажаною поведінкою. З іншого боку, якщо завдання дуже цікаве, дитина може проявити сильні негативні емоції, коли корекційний педагог/психолог намагатиметься його завершити. В цій ситуації доцільно буде використовувати пісочний годинник або часовий таймер. Дитина зможе буквально "бачити", як рухається час, і розуміти, скільки ще триватиме дане заняття. Якщо ви використовуєте пісочний годинник, розкажіть дитині, що спочатку вона виконуватиме завдання, а через невеликий час буде перерва; покажіть дитині принцип роботи пісочного годинника і дозвольте її перевернути його декілька раз. Потім дайте дитині змогу вибрати протягом скількох "переворотів" годинника вона буде виконувати завдання, перш ніж буде перерву. Більшість пісочних годинників розраховані на 2-3 хвилини, тому, залежно від тривалості концентрації уваги дитиною, годинник, зазвичай, перевертають від 1 до 5 разів. Коли ви хочете, щоб

дитина працювала над завданням без перерви, наприклад, 10 хвилин, а ваш пісочний годинник розрахований на 2 хвилини, запитайте в неї: “Ти хочеш перевернути годинник 5 чи 6 разів?” Якщо дитина вибрала 5, ви отримали бажане, а якщо 6, у вас ще й бонус! Не давайте дитині відкритий вибір, наприклад: “Скільки разів ти хочеш перевернути пісочний годинник?” Адже відповідь, найімовірніше, вас не влаштує.

Для того, щоб відслідковувати кількість переверотів годинника намалюйте табличку з номерами і порожніми клітинками під кожним номером, в яких можна наклеїти стікер, намалювати смайлик чи поставити галочку. Такі картки з наклейками дуже добре використовувати, тому що дитина може забрати собі карточку і показати мамі/татові/опікуну. Доручіть дитині слідкувати за піском в годиннику і визначати, коли час його перевертати. Спочатку це може займати багато її уваги, проте через деякий час, у більшості випадків, дитина настільки занурюється у завдання, що повністю забуває дивитися на годинник. Якщо ви використовуєте наклейки, то додайте дитині ще декілька, як нагороду за старанність.

Коли настав час перерви, скажіть дитині, що тепер ваша черга вибирати і знову ж таки, залежно від дитини, візьміть від 2 до 5 хвилин перерви. Переконайтеся, що перерва не надто довга, щоб увага дитини не розсіювалася. Під час перерви виконайте з дитиною вправи для розминки, або дозвольте дитині порозфарбовувати чи погратися з іграшками, або ж просто поспілкуйтеся з нею. Коли перерва добігла кінця, приверніть увагу дитини до пісочного годинника і запитайте її, скільки разів вона хоче перевернути годинник для виконання наступного завдання (два варіанти на вибір!). Для маленької дитини, або для дитини з дуже малою тривалістю зосередження уваги можна зробити декілька перерв.

Якщо ви використовуєте часовий таймер, поясніть дитині, що коли червона зона зникає, закінчується й час. Дозвольте дитині вибрати 10 чи 15 хвилин і встановіть таймер або дайте це зробити дитині.

Деяким дітям важко переключати увагу з одного завдання на інше. А інші не хочуть закінчувати заняття. Якщо дитина має проблеми з переходом від одного завдання до іншого, або не хоче зупинятися, коли заняття закінчилося, таймер знадобиться, щоб попередити дитину, що час добігає кінця. Можна попередити дитину за 5 хвилин до закінчення і вести зворотній відлік хвилин.

ВИКОРИСТАННЯ ГОЛОСУ

Коли дитина стає неуважною чи “переключається” на щось інше, привернути увагу дитини допоможе вмале використання голосу. Не підвищуйте голос, а навпаки знижуйте його! У багатьох випадках, коли ви починаєте говорити пошепки, дитині стає цікаво, що ви говорите і вона справді буде вас слухати. Дитина також може «невловити», якщо ви говорите занадто швидко. Багато дітей з неврологічними проблемами не можуть сприймати більше, ніж один відрізок інформації за раз. Наприклад, ви кажете:

Сьогодні ми будемо прибирати кімнату. Давай візьмемо ці іграшки і покладемо їх в коробку для іграшок, а ці поставимо на полицю. Ще давай складемо цей одяг і сховаємо його. Яке завдання ти хочеш виконати першим?

А дитина чує щось на зразок:
*Сьогодні будемо прибирати кімнату.
 Давай візьмемо ці іграшки і покладемо їх в коробку для іграшок, а ці поставимо на полицю.
 Ще давай складемо цей одяг і сховаємо його. Яке завдання ти хочеш виконати першим?*

Ви би таке слухали? Вам би набридло? Коли говорите, вставляйте секундні паузи між окремими вказівками. То ж наведене вище має звучати ось так:

Сьогодні ми будемо прибирати кімнату..... Давай візьмемо ці іграшки і покладемо їх в коробку для іграшок....., а..... ці іграшки поставимо на полицю..... Ще давай складемо цей одяг..... і сховаємо його..... Яке завдання ти хочеш виконати першим?

ВИКОРИСТАННЯ МОВЛЕННЯ

Багато дітей з неврологічними проблемами дуже буквально розуміють сказане. Вони сприймають слова, що ви говорите, буквально і не можуть зрозуміти непрямі відтінки значень чи образне мовлення, які надають сказаному іншого значення. Якщо ви скажете їм: "Подивись, дощ ллє як з відра", вони можуть визирнути у вікно, шукаючи відро. Тому переконайтеся, що ви вживаєте слова прості і в прямому значенні. Якщо ви хочете, щоб вони дали вам відповідь – поставте запитання. Якщо ви хочете, щоб вони щось зробили – скажіть їм. Наприклад, якщо ви хочете, щоб дитина витерла стіл, краще сказати: "Витри, будь ласка, стіл", а не "Можеш, будь ласка, витерти стіл?" Остання фраза – це, по суті, питання, відповідь на яке (якщо його зрозуміти буквально), може бути "Ні". В такому випадку вам доведеться брати ситуацію в свої руки, і ви ризикуєте дещо знизити рівень довіри до себе. В той же час дитина може почуватися, що з нею поводяться несправедливо, адже вона відповіла чесно. Тому, вказівки надавати потрібно дружнім тоном і по суті – жодних запитань і ніякого вибору. Проте, щоб уникнути боротьби за ведучу позицію, не починайте давати вказівки словами: "Я хочу, щоб ти..."

ВИКОРИСТАННЯ МІМІКИ

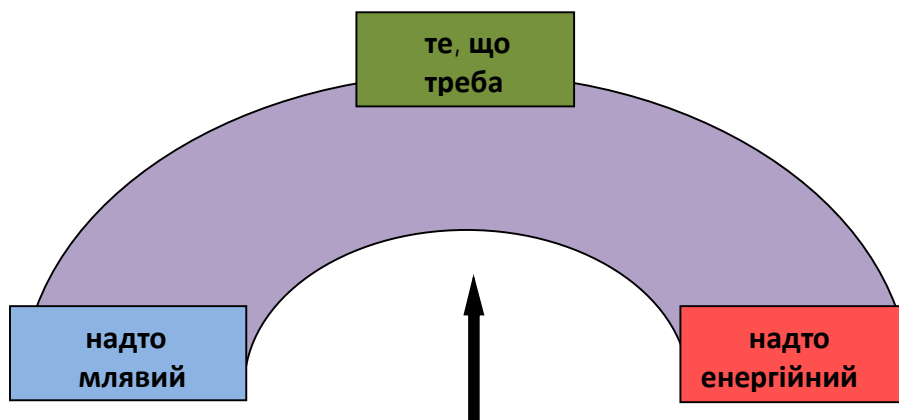
Часто небажана поведінка є просто автоматичною і оточуючі реагують на неї також автоматично. Якщо ваша реакція є відмінною від тої, яку очікує дитина, це може зламати бар'єр і дати вам хорошу можливість перенаправити фокус. Для того, щоб помітити наближення дитячої істерики, коли та лише "в зародку" корекційному педагогу/психологу необхідно бути дуже пильним, але ці зусилля себе виправдають. Якщо ви помітили "початки" чогось небажаного, можете виразити своє "здивування" мімікою. Вираз "що ти таке робиш" на вашому обличчі може бути настільки неочікуваною реакцією, що дитина на мить вони забуває, що хотіла влаштувати істеріку. Якщо ви швидко скористаетесь цим моментом, застосуєте щось, що переключить увагу дитини, то зумієте направити її у потрібне вам русло. Негативна поведінка – це часто спосіб привернути увагу. Чим більш байдужою є ваша реакція на таку поведінку і чим більше ви ігноруете її, тим менше "весело" поводитися таким чином.

ІГНОРУВАННЯ ПОВЕДІНКИ

Деяку поведінку можна проігнорувати. Наприклад, якщо ви б хотіли, щоб дитина сиділа на стільці під час роботи, а їй хочеться стояти біля столу, це та поведінка, яку можна проігнорувати за умови, що дитина зосереджується на занятті. Загальне правило говорить, якщо така поведінка не заважає досягненню мети заняття, не приносить шкоди вам, дитині чи майну, її можна проігнорувати. Якщо виникає поведінка “привернення уваги”, ви можете абсолютно буденним тоном вказати дитині, що вона робить, і продовжити урок.

ЛІЧИЛЬНИК ЕНЕРГІЇ

Діти, які мають проблеми збудження, часто не усвідомлюють рівень свого збудження. Інколи просто вказавши дітям, що рівень їх збудження є занадто високим чи низьким, ви допоможете їм відрегулювати власне збудження та досягнути спокійного бадьорого стану, який дозволяє засвоювати знання. Найпростіше показати дитині рівень її збудження можна за допомогою так званого «Лічильника енергії». Його зробити дуже просто: виріжте з картону півколо і прикріпіть до нього стрілку, щоб вона рухалася. Коли дитина стає занадто збудженою, ви просто переводите стрілку на показник “надто енергійний” і говорите їй, що потрібно зробити так, щоб стрілка знову була посередині.

ВИКОРИСТАННЯ ПОХВАЛИ

Діти з неврологічними проблемами часто мають великий багаж попередніх невдач. І тому дуже важливо багато їх хвалити. Хоча буває потрібно трохи пошукати, за що би похвалити, але знайти щось можна завжди! Якщо дитина дуже проблемна в плані поведінки, підмічайте поведінку, наближену до правильної, і хваліть за неї. Пам'ятайте, що похвала завжди повинна бути чесною і описувати поведінку, а не

дитину. Наприклад, для дитини, яка не може всидіти на місці більше трьох хвилин, після декількох хвилин скажіть: “Ти сидів увесь час поки, біг пісок у годиннику. Молодець!” Не кажіть просто “Хороший хлопчик/дівчинка”.

ДОДАТКОВА ОРГАНІЗАЦІЙНА ДОПОМОГА

Діти з ФАСП мають проблеми з виконавчими функціями (сферою, що вимагає координації пам'яті, організації та планування). Взяти документ додому, підписати і повернути – це простий процес для більшості дітей. Але не для дітей з ФАСП. Таким дітям дуже складно запам'ятати, що потрібно зробити, як і коли. Вони часто приходять без виконаного домашнього завдання, забувають канцелярське приладдя, не приносять папери, які необхідно було повернути. Деякі діти не в змозі бути організованими, йти в ногу з вимогами повсякденного життя без зовнішньої підтримки, спрямованої на ті процеси в мозку, про які більшість з нас навіть не замислюється. Для того, щоб навчити цих дітей організаційним навичкам, необхідно використовувати прямі, систематичні методи, які допоможуть справитися з проблемами короткотривалої і довготривалої пам'яті, а також з абстрактно-організаційними труднощами. Дітям з ФАСП потрібно бачити і обговорювати події повсякденного життя. То ж опанувати організаційні навички допоможуть візуальні матеріали: розклади, картинки, календарі. Давайте дитині розклад завдань на кожен день або контрольний список (у письмовій формі чи намальований). Дуже важливо, щоб дитина щоденно відмічала виконані завдання. Це допоможе дитині переходити від одного заняття до іншого і дасть усвідомлення завершеного процесу. Ставлячи галочку, X, або наклеюючи стікер, дитина бере активну участь у процесі завершення. Ви також можете запровадити поведінкові заохочення, ставлячи наклейку або малюючи смайлик у відведеному місці на знак того, що дитина дотрималася всіх правил протягом встановленого періоду. Нижче наведений список простих розкладів, який стане у пригоді:

- Поведінково-стимулюючі таблиці (нагороди за хорошу поведінку)
- Розклади/плани/завдання на тиждень
- Розклади/плани/завдання на рік
- Список домашніх завдань

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПЕДАГОГА

Мета навчання – це виховати незалежних, активних учнів, здатних вчитися протягом усього життя. Хоча існує багато підходів до викладання і розроблено безліч навчальних теорій, одне залишається незмінним: повинен бути “вчитель” — ще одна людина. Навчання завжди є соціальним процесом і не може відбуватися у вакуумі.

Навчання найефективніше відбувається у наступних ситуаціях:

- Увага дитини направляється на відповідні елементи
- Дитині дозволяється маніпулювати навчальними матеріалами, обговорювати і брати активну участь у процесі

- Дитині допомагають зрозуміти власні процеси мислення (Як ти це зробив/ла?)

Першим вчителем дитини виступають батьки/опікуни, які “пояснюють” їй навколишній світ. Процес навчання відбувається в ході щоденної взаємодії дитини з батьками. Прикладом такого неформального навчання є наведений нижче маленький сценарій, коли батьки з дитиною обговорюють номерні знаки машини. Жирним шрифтом виділено моменти, які буденну ситуацію перетворюють на навчальний процес. Такий тип взаємодії навчає дитину більшого, ніж просто фактичної інформації, (у даному випадку про номерні знаки). Дитина опановує базові пре-академічні навички, такі як бути уважним, фокусувати увагу, проводити зв'язки між подіями. Дуже часто вважають, що ці базові навички “з'являються просто так”, хоча насправді вони набуваються через тисячі щоденних взаємодій дитини з людьми, які її оточують.

- **Привертаємо увагу** (“Подивись на ту білу машину.”)
- **Фокусуємо увагу** (“Подивись на номери”.)
- **Називаємо факт/подію** (“Це номери Рівненської області”.)
- **Пояснюємо** (“Це означає, що машина з Рівненської області”.)
- **Закріплюємо** (“О, глянь на ту червону вантажівку. Вона також з Рівненської області. По чому це видно?”)
- **Проводимо зв'язки** (“Пам'ятаєш, як у тієї білої машини, яку ми бачили. Може, ми побачимо ще одну машину з рівненськими номерами, поки доїдемо до магазину”.)
- **Ставимо запитання** (“Поглянь туди. Звідки та зелена машина? Звідки ти знаєш?”)
- **Пов'язуємо подію з іншими ситуаціями** (“А в якій області ми живемо?”)

Це дуже природна взаємодія і відбувається вона постійно. З роками, коли дитина дорослішає, все більше людей (наприклад, вчителі) беруть участь в інтерпретації і поясненні навколишнього світу. Як правило, в міру розвитку дитини, ця інтерпретація стає дедалі рідшою і більш загальною, а коли дитина стає старшокласником, потреба в такій інтерпретації практично відпадає. Зазвичай, до цього часу дитина вже здатна вчитися на основі абстрактного матеріалу, який їй надається.

Описаний тип взаємодії з батьками/опікунами та/чи вчителями дуже важливий для розвитку пізнавальних і навчальних навичок дитини. Внаслідок багатьох різних причин (фізіологічних та/чи соціальних), дитина могла не отримати достатньої взаємодії з дорослими, що відобразиться на її пізнавальних навичках. Всі діти вчаться по-різному і з різною швидкістю. Деяким дітям потрібно пояснювати і показувати більше разів, ніж іншим. Вони потребують більш екстенсивної та /чи інтенсивної взаємодії, щоб чогось навчитися. **Діти з ФАСП потребують значно більше** відповідної взаємодії через їх неврологічні порушення, спричинені пренатальним впливом алкоголю.

Для того, щоб результатом взаємодії дорослого і дитини стало реальне навчання, необхідна присутність низки факторів:

- Ви повинні **мати на меті** навчити чогось. (Вам потрібно поставити ціль вашого навчання.)

- Дитина має **реагувати**. (Вам треба утримувати увагу дитини, а дитині треба взаємодіяти з вами.)
- Ви повинні **пов'язувати** предмет з іншими речами. (Це вчить дитину проводити зв'язки.)
- Процес має бути цікавим та **значущим** для дитини. (Навчання має бути пристосованим до життя дитини та її інтересів.)

Ваша мета – допомогти дитині навчитися розмірковувати над своїми процесами мислення. Це називається метапізнанням. Коли дитина буде здатна усвідомлювати свої розумові процеси, їй стане легше зрозуміти нові речі. Якщо навчитись розуміти принцип, то відпаде потреба все вчити напам'ять.

Ви можете навчити дитину метапізнанню за допомогою:

- **Фокусування уваги** – допоможіть дитині спрямувати її увагу на те, що є важливим у даній ситуації;
- **Пояснення** – допоможіть дитині розібратися в тому, що відбувається;
- **Питань** – направляйте дитину до розуміння того, що “робить її мозок”.

Метод, яким ви опитуєте дитину, дуже важливий. Правильний метод постановки запитань допоможе дитині організувати свої думки, оскільки спрямовуватиме її до розуміння власних процесів мислення. Таким чином, питання повинні бути зорієнтовані на процес, а не питання типу вірно/невірно, так/ні. Питання, зорієнтовані на процес, по своїй формі, є відкритими, типу: “Як ти збираєшся зробити це?” або “Що тобі потрібно, щоб побудувати замок?” Коли ви ставите питання “так/ні”, типу: “Хочеш це зробити?” або “Чи хочеш взяти ці маркери?” – відповідь на них буде лише “так або ні” і нічого більше. Відкриті запитання заохочують дитину роздумувати над кроками плану, упорядковувати свої думки, з'ясовувати, як вона отримала відповідь. Такий тип запитань також допомагає дитині розширити її словниковий запас.

Ставлячи питання, **не осуджуйте** дитину. Ви намагаєтесь допомогти дитині розібратися у власних процесах мислення. Питання не повинні містити моментів, які дитина може сприйняти як негативну оцінку. То ж завжди слідкуйте за тоном свого голосу.

Обґрунтування потребують всі відповіді, вірні і невірні. Більшість людей “запрограмовані” таким чином, що коли їх продовжують розпитувати стосовно їхньої відповіді, вони сприймають це, як знак того, що вони відповіли неправильно. Тому, ви просите обґрунтувати вірну відповідь вставте певний позитивний коментар перед запитанням: “Хороша відповідь, як ти зрозумів, що вона вірна?” Спочатку відповідь вам треба буде змоделювати, тому що більш ніж ймовірно ви отримаєте щось на кшталт : “Я не знаю!” Поясніть дитині, які процеси відбуваються у неї в голові для отримання правильної відповіді.

Коли дитина відповідає невірно, можна прореагувати так: “А давай подумаємо, як ще можна це вирішити?” або “Давай перевіримо, чи це працює”. Коли дитина відповідає невірно, а потім виправляється, скажіть: “О, правильний хід думок. Чому ця відповідь краща за попередню?”

Ось деякі приклади запитань:

- Що тобі потрібно зробити наступним?
- Скажи, як ти зробив це?
- Як ти думаєш, що станеться, якщо ... ?
- Коли ти вже робив щось подібне?
- А якщо ми ... ?
- Так, вірно. Як ти зрозумів, що це вірно?
- А коли ще потрібно ... ?
- Як можна визначити...?
- Як ти думаєш в чому проблема? (або: Як ти думаєш, що тут потрібно зробити?)
- Давай подумаємо, яким ще способом це можна зробити?
- Чому це краще, ніж попереднє?
- А коли ти вже вирішував задачу таким чином?
- Давай складемо план, щоб нічого не пропустити.

В додатках наведено приклад використання подібних питань в ході інтерактивного навчального діалогу.

ДОДАТКИ

БЛАНК СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА КОМП'ЮТЕРИЗОВАНИМ ЗАНЯТТЯМ

Дата: _____

Рівень, з якого почалося заняття: _____

Дитина: _____

Рівень, на якому закінчилося заняття: _____

Номер заняття: _____

Тип гри: Faceland GoFAR

Психолог: _____

Повний час, проведений дитиною за грою: _____

Оцініть наступне:

1. Дитина була уважною під час гри.

1 (зрідка) 2 (ні) 3 (по-різному) 4 (так) 5 (здебільшого так)

2. Дитина проявляла ентузіазм до гри.

1 (зрідка) 2 (ні) 3 (по-різному) 4 (так) 5 (здебільшого так)

3. Дитину часто потрібно було спонукати продовжувати гру.

1 (зрідка) 2 (ні) 3 (по-різному) 4 (так) 5 (здебільшого так)

4. Оцінка гри дитиною.

1 (дуже погано) 2 (погано) 3 (нормально) 4 (добре) 5 (дуже добре)

Будь ласка, опишіть всі проблеми, які виникли під час гри:

НАВЧАННЯ БАТЬКІВ: КОНТРОЛЬНИЙ ЛИСТ - ЗАНЯТТЯ 1

Дата: _____
 Учасник: _____
 Номер заняття: _____
 Психолог: _____
 Тривалість заняття: _____

Цілі Заняття 1	Подано ¹	Досягнуто ²
1. Мама/тато/опікун в цілому розуміє програму і стратегію УРА		
2. Мама/тато/опікун розуміє рівні збудження та особливості регуляції поведінки		
3. Мама/тато/опікун розуміє, як слідкувати за рівнем збудження дитини		
4. Мама/тато/опікун розуміє, як визначити провокуючі фактори		
5. Мама/тато/опікун розуміє методи заспокоєння дитини		
6. Мама/тато/опікун розуміє, як навчити дитину описувати свої емоції і збудження		
7. Мама/тато/опікун отримав/ла Перелік завдань для занять з функціонально-поведінкової терапії		

1. Поставте галочку, якщо інформація була подана.

2. Оцініть ступінь досягнення поставленої цілі згідно наступної шкали: 5=повністю досягнуто, 4=більшою мірою досягнуто, 3=, 2=дещо досягнуто, 1=не досягнуто

Додаткові зауваження:

НАВЧАННЯ БАТЬКІВ: КОНТРОЛЬНИЙ ЛИСТ - ЗАНЯТТЯ 2

Дата: _____

Перевірка домашнього завдання:

Учасник: _____

Перелік завдань для ФПТ заповнений: Так Ні

Номер заняття: _____

Табл. Провок. фактори заповнена: Так Ні

Психолог: _____

Табл. Методи заспокоєння заповнена: Так Ні

Тривалість заняття: _____

Цілі Заняття 2	Подано ¹	Досягнуто ²
1. Мама/тато/опікун розуміє базові принципи соціального навчання		
2. Мама/тато/опікун розуміє засоби підкріплення		
3. Мама/тато/опікун розуміє правила ігнорування поведінки		
4. Мама/тато/опікун розуміє правила покарання		
5. Мама/тато/опікун розуміє додаткові навчальні принципи		
6. Мама/тато/опікун розуміє поняття оказіонального підкріплення.		

1. Поставте галочку, якщо інформація була подана.

2. Оцініть ступінь досягнення поставленої цілі згідно наступної шкали: 5=повністю досягнуто, 4=більшою мірою досягнуто, 3=дещо досягнуто, 1=не досягнуто

Додаткові зауваження:

НАВЧАННЯ БАТЬКІВ: КОНТРОЛЬНИЙ ЛИСТ - ЗАНЯТТЯ 3

Дата: _____

Перевірка домашнього завдання:

Учасник: _____

Табл. Засоби підкріплення заповнена: Так Ні

Номер заняття: _____

Табл. Ігнор. поведінки заповнена: Так Ні

Психолог: _____

Табл. Методи покарання заповнена: Так Ні

Тривалість заняття: _____

Цілі Заняття 3	Подано ¹	Досягнуто ²
1. Мама/тато/опікун розуміє, як побудувати хороші робочі взаємини з дитиною		
2. Мама/тато/опікун розуміє, як уникати провокуючих факторів		
3. Мама/тато/опікун розуміє кроки підготовки дитини до проблематичних ситуацій і може відпрацьовувати подібні ситуації		
4. Мама/тато/опікун розуміє методи компенсації неврологічних проблем своєї дитини		

1. Поставте галочку, якщо інформація була подана.

2. Оцініть ступінь досягнення поставленої цілі згідно наступної шкали: 5=повністю досягнуто, 4=більшою мірою досягнуто, 3=, 2=дещо досягнуто, 1=не досягнуто

Додаткові зауваження:

НАВЧАННЯ БАТЬКІВ: КОНТРОЛЬНИЙ ЛИСТ - ЗАНЯТТЯ 4

Дата: _____

Перевірка домашнього завдання:

Учасник: _____

Табл. Підтримуюча гра заповнена: Так Ні

Номер заняття: _____

Психолог: _____

Тривалість заняття: _____

Цілі Заняття 4	Подано ¹	Досягнуто ²
1. Мама/тато/опікун розуміє, як відрізнити послух від непослуху		
2. Мама/тато/опікун розуміє методи надання вказівок дитині, спрямовані на підвищення послуху		
3. Мама/тато/опікун розуміє різницю між <i>тайм-аутом</i> та <i>перервою на тайм-аут</i>		
4. Мама/тато/опікун розуміє, як долати проблеми з <i>тайм-аутом</i> та <i>перервою на тайм-аут</i>		
5. Мама/тато/опікун розуміє, як використовувати стратегію УРА для підвищення послуху		

1. Поставте галочку, якщо інформація була подана.

2. Оцініть ступінь досягнення поставленої цілі згідно наступної шкали: 5=повністю досягнуто, 4=більшою мірою досягнуто, 3=, 2=дещо досягнуто, 1=не досягнуто

Додаткові зауваження:

НАВЧАННЯ БАТЬКІВ: КОНТРОЛЬНИЙ ЛИСТ - ЗАНЯТТЯ 5

Дата: _____

Перевірка домашнього завдання:

Учасник: _____

Табл. Визнач. проблем. пов. заповнена: Так Ні

Номер заняття: _____

Бланк аналізу завдання заповнений: Так Ні

Психолог: _____

Тривалість заняття: _____

Цілі Заняття 5	Подано ¹	Досягнуто ²
1. Мама/тато/опікун може визначити специфічні проблеми поведінки своєї дитини		
2. Мама/тато/опікун може пріоритезувати проблеми поведінки своєї дитини		
3. Мама/тато/опікун може визначити кроки, необхідні для успішної зміни зазначеної поведінки		
4. Мама/тато/опікун може визначити, які допоміжні засоби потрібні, щоб навчити свою дитину новій поведінки, та передбачити потенційні бар'єри		
5. Мама/тато/опікун розуміє, коли потрібно попросити про додаткову допомогу і як її можна отримати		

1. Поставте галочку, якщо інформація була подана.

2. Оцініть ступінь досягнення поставленої цілі згідно наступної шкали: 5=повністю досягнуто, 4=більшою мірою досягнуто, 3=, 2=дещо досягнуто, 1=не досягнуто

Додаткові зауваження:

Перелік завдань для занять з функціонально-поведінкової терапії

З нижченаведеного списку виберіть п'ять пунктів над якими ви б хотіли попрацювати з дитиною. Це дасть нам змогу адаптувати заняття з ФПТ до ваших потреб.

Допомога по дому

- Застеляємо ліжко
- Складаємо іграшки/книги
- Складаємо одяг
- Допомогаємо з пранням
- Печемо пиріг/печиво
- Накриваємо на стіл

Соціальна взаємодія

- Запрошуємо в гості друга
- Плануємо, чим будемо займатися з другом
- Ділимося іграшками
- Йдемо в гості до друга
- Плануємо день народження
- Йдемо на день народження
- Приєднуємося до групи, що спільно грається
- Представляємо себе

Вдома

Ввечері

- Готуємося до сну
- Чистимо зуби
- Одягаємо піжаму

Ранковий час

- Встаємо з ліжка
- Чистимо зуби/приймаємо душ
- Одягаємося
- Вибираємо одяг
- Снідаємо

Поведінка

- Тихо граємося, поки мама/тато/опікун зайняті

В кафе

- Робимо замовлення
- Чекаємо на замовлення
- Їмо

В магазині

- Складаємо список покупок
- Вибираємо необхідні речі
- Стоїмо в черзі на касі

Школа

Підготовка до школи

- Збираємо обід
- Складаємо рюкзак
- Чекаємо автобус

Домашнє завдання

- Виконуємо домашнє завдання

Догляд за домашнім улюбленцем

- Годуємо собаку
- Годуємо кішку
- Купаємо собаку
- Вигулюємо собаку
- Чистимо котячий лоток
- Чистимо акваріум
- Чистимо клітку у кролика/хом'ячка

Безпека з тваринами

- Граємося з собакою
- Граємося з кішкою

Корекційний план для занять з Функціонально-поведінкової терапії

Дитина: _____ Психолог: _____ Дата: _____

В кінці п'ятого заняття дитина буде вміти:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Теми занять і необхідні матеріали:

№ Заняття	Тема заняття	Матеріали
1		
2		
3		
4		
5		

Після п'яти занять,

цілі, які були досягнуті: _____

цілі, які не були досягнуті: _____

НАШ ПЛАН НА СЬОГОДНІ

А: ДІЯЛЬНІСТЬ(визначає корекційний

педагог/психолог): _____

Б: КРОКИ (визначає дитина):

Спочатку ми будемо _____, використовуючи _____

Потім ми будемо _____, використовуючи _____

Якщо в нас залишиться час, то ми будемо _____,

використовуючи _____

Потім ми переглянемо те, що виконали і чого навчилися.

(Корекційний педагог/психолог заповнює нижченаведені пункти до початку заняття. Наприклад, "спочатку послухати і подивитися" чи "працювати систематично" чи "подумати, перед тим, як почати робити". Дитина пізніше відповідає на питання "Для чого?" і "Як я це виконую?")

Що мені необхідно сьогодні зробити?

1. _____

Для чого? _____

Як я це виконую? _____

2. _____

Для чого? _____

Як я це виконую? _____

3. _____

Для чого? _____

Як я буду це виконую? _____

Заняття з ФПТ: контрольний лист – заняття

Дата: _____

Перевірка домашнього завдання:

Учасник: _____

Виконано: Так Ні

Номер заняття: _____

Психолог: _____

Тривалість заняття: _____

Цілі заняття	Подано ¹	Досягнуто ²
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

1. Поставте галочку, якщо інформація була подана.

2. Оцініть ступінь досягнення поставленої цілі згідно наступної шкали: 5=повністю досягнуто, 4=більшою мірою досягнуто, 3=, 2=дещо досягнуто, 1=не досягнуто

Додаткові зауваження:

Підсумковий аналіз заняття

Дата _____

ЧУДОВА РОБОТА! _____

Що ми робили сьогодні?

Чи я?

Чи я?

Чи я?

Чи я?

Приклад діалогу для ознайомлення дитини зі стратегією УРА

Увага

- Це приклад, а НЕ сценарій. Не намагайтеся вивчити його напам'ять або читати дитині.
- Для молодших дітей спростіть мову, читайте написи на картках, але обов'язково пройдіться по всіх пунктах. Під час роботи з найменшими може бути доцільно розбити цей процес на частини і проводити обговорення кожної з трьох фаз перед її виконанням, а не на початку заняття.

Кор. педагог/психолог: Привіт (ім'я) Як настрій? Рада тебе бачити. Ми трохи з тобою попрацюємо (займемося чимось цікавим). (Тут можна зав'язати невеличку розмову, щоб викликати довіру та зробити так, щоб дитина почувалася поряд з вами комфортно). Ну що ж - почнемо!

Дитина: Добре.

Кор. педагог/психолог: Спочатку поговоримо з тобою про те, чим ми будемо займатися. Бачиш картинку? Прочитай, що тут написано.

Дитина: Увага та план?

Кор. педагог/психолог: Дуже добре. То ж перше, що ми зробимо – це зосередимо увагу та складемо план. Чудово! А ти знаєш, що означає «зосередити увагу»?

Дитина: Ні.

Кор. педагог/психолог: *Зараз я тобі поясню. Зосередити увагу означає уважно на щось дивитися і уважно слухати. Подивись на цю картинку, бачиш на ній вуха і очі?*

Дитина: Так.

Кор. педагог/психолог: *Молодець. Тобто, коли ти зосереджуєш увагу – ти уважно дивишся і уважно слухаєш. Зрозуміло?*

Дитина: Так.

Кор. педагог/психолог: *Дуже добре. Покажи мені, як ти уважно на щось дивишся.*

Дитина: (дивиться на щось)

Кор. педагог/психолог: *Саме так. Ти дивився на ту ручку дуже уважно. Тепер скажи мені, що це (показує на вуха) і що ми ними робимо?*

Дитина: Вуха, ми ними слухаємо.

Кор. педагог/психолог: *Правильно. А коли ми слухаємо?*

Дитина: Коли хтось говорить.

Кор. педагог/психолог: *То ж коли я говорю, ти слухаєш, а коли ти говориш, я слухаю, добре?*

Дитина: Добре.

Кор. педагог/психолог: *Отож, коли ти уважно дивишся і уважно слухаєш, що ти робиш? (корекційний педагог/психолог вказує на слово "увага")*

Дитина: Зосереджую увагу.

Кор. педагог/психолог: *Саме так. Ти зосереджуєшся. То що означає зосереджуватися?*

Дитина: Уважно слухати і дивитися.

Кор. педагог/психолог: *Вірно. А що ще тут написано?*

Дитина: Та план

Кор. педагог/психолог: *Так, а що це означає?*

Дитина: Я не знаю.

Кор. педагог/психолог: *Нічого, давай пригадаємо. Ти коли-небудь складав план.*

Дитина: Так, ми склали план на мій день народження.

Кор. педагог/психолог: *О, це, напевно, було дуже цікаво. Як ви це робили?*

Дитина: Ми з мамою думали, що будемо робити на мій день народження.

Кор. педагог/психолог: *Дуже добре. Ти точно продумав, що будеш робити на день народження. Це означає, що ти склав план. Тому, ми також подумуємо над тим, що будемо тут робити і складемо план. Добре?*

Дитина: Добре.

Кор. педагог/психолог: *Саме з цього ми будемо починати нашу роботу. Кожного разу. Ми будемо зосереджувати увагу і складати план. Коли виконаємо це, то перейдемо до (корекційний педагог/психолог показує іншу картку – «Робота»). Що тут написано?*

Дитина: Робота. Виконувати цікаві завдання і вчитися.

Кор. педагог/психолог: *Що це означає?*

Дитина: Ми будемо виконувати різні завдання?

Кор. педагог/психолог: *Саме так. Як на твоєму дні народження, ти робив багато цікавих речей. А тут ми будемо робити все разом і вчитися. А коли ми все виконаємо, то будемо робити....? (корекційний педагог/психолог показує картку «Аналіз/міркування»).*

Дитина: Аналіз/ міркування?

Кор. педагог/психолог: *Так, ми будемо аналізувати і міркувати. Знову нові слова! Ти знаєш, що вони означають?*

Дитина: Ні.

Кор. педагог/психолог: *Це означає, що після того, як ти щось виконав, ти згадуєш і обдумуєш те, що виконав. Я певна, що після твого дня народження ви з мамою говорили про нього. Про те, що ти робив, і що відбувалося. Це означає, що ви аналізували. Тому, в кінці нашого заняття ми будемо говорити про те, що ми робили і чого навчилися.*

Тепер, давай ще раз подивимося на всі карточки. Що ми будемо робити на початку заняття?

Дитина: Увага і план.

Кор. педагог/психолог: *Правильно. Як ми зосереджуємо увагу? (вказує на картки)*

Дитина: Уважно дивимося і слухаємо.

Кор. педагог/психолог: *Як ти думаєш для чого це треба робити?*

Дитина: Щоб зрозуміти, що робити?

Кор. педагог/психолог: *Вірно. А що ми робитимемо потім? (вказує на картки).*

Дитина: Ми будемо виконувати різні цікаві завдання.

Кор. педагог/психолог: *Так, і в кінці? (вказує на картки)*

Дитина: Ми будемо говорити про те, що зробили.

Кор. педагог/психолог: *Молодчинка. Ми аналізуємо. Ми будемо це робити кожного разу. Тому, коли я щось забуду, ти мені нагадаєш, добре?*

Дитина: Добре.

Кор. педагог/психолог: *Чудово. А тепер давай складемо план на сьогодні. Сьогодні ми будемо працювати над _____, як ти думаєш, що нам краще для цього взяти, це _____ чи це _____?*

Дитина: (вибирає матеріали, з якими хоче працювати)

Кор. педагог/психолог: *Це хороший план. Давай зосередимо нашу увагу. Як ми це робимо?*

Увага

Починайте діяльність, постійно застосовуйте «Увагу та план» та «Аналіз/міркування» в ході вашої діяльності.